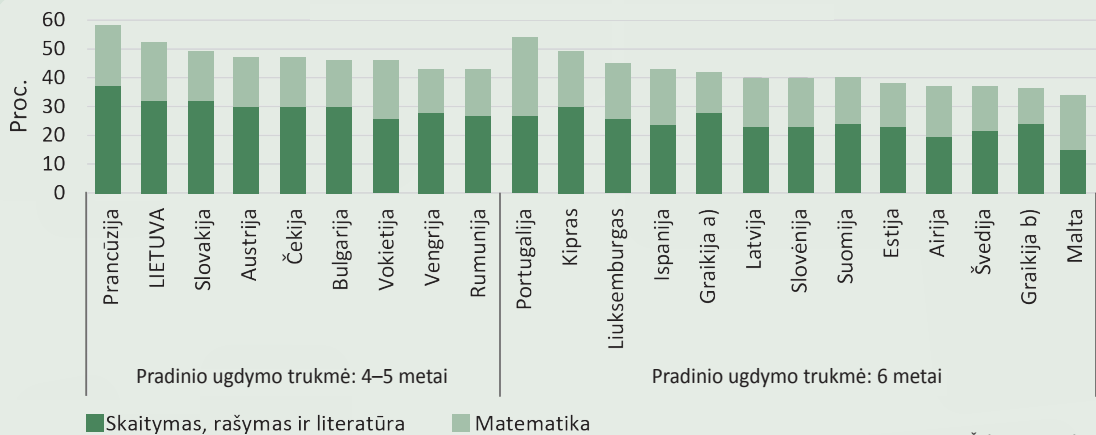

Pradinio ugdymo programų sandara: ko Europoje mokosi pradinių klasių mokiniai?

2017
gegužė,
Nr. 1 (157)

ISSN 1822-4156

Šaltinis: Eurydice

ES šalyse skaitymui, rašymui ir matematikai skiriama nuo 34 iki 58 proc. mokymosi laiko

Pagrindiniai klausimai

Kokių bendrųjų tikslų siekiama pradinio ugdymu?

Ko mokosi pradinių klasių mokiniai ir kiek laiko tam skiriama?

Kaip pradinėse klasėse ugdomas skaitmeninis raštingumas?

Kokių yra galimybių lanksčiai paskirstyti laiką ir pasirinkti dalykus?

Kaip kuriamas nacionalinis ugdymo turinys?

Lietuvoje ir kitose Europos šalyse keliami panašūs bendrieji pradinio ugdymo tikslai, pabrėžiantys visapusišką vaiko asmenybės ugdymą, jo poreikių tenkinimą. Tikslai koreguojami orientuojantis į visuomenėje vykstančius pokyčius. Daugiau dėmesio skiriama vertybinių nuostatų, bendrųjų kompetencijų ugdymui. Tačiau plačius tikslus įgyvendinti sunkiau dėl didėjančios ugdymo orientacijos į praktinius gebėjimus ir pamatuojamus rezultatus.

Europoje daugiausia mokymosi laiko skiriama gimtosios kalbos ir literatūros (15–37 proc., Lietuvoje – 32 proc.) bei matematikos (12–27 proc., Lietuvoje – 20 proc.) mokymuisi. Įvairiose šalyse vykdomose švietimo reformose galima įžvelgti tendencijų dar daugiau laiko skirti šių dalykų ir užsienio kalbos mokymuisi. Tačiau stiprinamas ir meno, technologijų ir kitų sričių dalykų mokymas. Tobulinant skaitmeninio raštingumo ugdymą, siekiama, kad mokiniai įgytų gebėjimų, būtinų ne tik informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) naudojimams, bet ir jų kūrimams.

Europos šalyse vietos ir mokyklos lygmenims suteikiama įvairių galimybių lanksčiai įgyvendinti ugdymo turinį: dalykui kelerių metų laikotarpiui nustatyta laiką paskirstyti kiekvieniems metams (taip yra ir Lietuvoje); bendrą kelių dalykų mokymui skirtą laiką paskirstyti atskiriems dalykams; pasirinkti dalykus.

Ugdymo turinį kuria įvairios institucijos. Europoje nacionaliniu lygmeniu paprastai nustatomi ugdymo tikslai, vis daugiau svarbos teikiama siektinų rezultatų konkretnimui, o mokykloms ir mokytojams suteikiama daugiau atsakomybės ir laisvės nuspręsti, kaip tai pasiekti. Atsakomybės už ugdymo turinį pasidalijimas gali padėti pasiekti aukštesnius rezultatus.

Pradinio ugdymo turinį lemia kintantys mokinių ir visuomenės poreikiai, šalių raidos perspektyvos, švietimo kaitos tendencijos ir pedagogikos mokslo atradimai. XXI amžius švietimui kelia uždavinį daugiau dėmesio skirti kūrybingumui, komunikavimui, naudojimui technologijomis, bendradarbiavimo ir problemų sprendimo gebėjimams ugdyti.

Lietuvoje, atsižvelgiant į minėtus veiksnius, nacionalinis pradinio ugdymo turinys sistemingai atnaujinamas. 2015 m. patvirtintas *Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas*. Nacionalinį ugdymo turinį apibrėžiančios bendrosios pradinio ugdymo programos pastaruosius kartus buvo atnaujintos 2003 m. ir 2008 m. (lietuvių kalbos ugdymo programa – 2016 m., sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai – 2016 m., įsigalioja 2017 m.). Šiuo metu vėl rengiamasi jas atnaujinti. Taigi svarstomi klausimai, kokia turi

būti pradinio ugdymo turinio struktūra ir apimtis, kiek laiko skirti vienų ar kitų dalykų ugdymui(si) ir kt., domimasi kitų šalių patirtimi.

Pradinis ugdymas – pirmoji formaliojo švietimo pakopa. Daugumoje Europos šalių pradinio ugdymo programa pradedama teikti penkerių, šešerių ar septynerių metų vaikams, jos trukmė – nuo 4 iki 7 metų, dažniausiai – 6 metai. Dauguma vaikų prieš mokymąsi pagal pradinio ugdymo programą jau būna dalyvavę ikimokyklinio ugdymo programose. Lietuvoje nuo 2016 m. vienerių metų trukmės priešmokyklinio ugdymo programa tapo privaloma. Pradiniu ugdymu paprastai siekiama suteikti tvirtą pagrindą asmeninei ir socialinei raidai, pagrindinių žinių sričių pažinimui, padėti pasiręngti mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą.

Kokių bendrųjų tikslų siekiama pradinio ugdymu?

Pradinio ugdymo turinį lemia bendrieji šios ugdymo pakopos siekiai. Lietuvoje pradinio ugdymo tikslus ir ugdymo turinį reglamentuoja šie nacionalinio lygmens dokumentai:

- **Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas (2015)** nustato bendruosius ugdymo tikslus, ugdymo programos paskirtį, bendrojo ugdymo tobulinimo kryptis, apibrėžia mokinių ugdymo(si) rezultatus, programos turinį, numato pagrindinius ugdymo(si) proceso bruožus, mokymo(si) aplinką ir kt.;

- **Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos (2008)** apibrėžia nacionalinį ugdymo turinį: aprašo numatomus mokinių mokymosi pasiekimus, pateikia rekomenduojamas ugdymo proceso gaires, nurodo dalykų turinio apimtį ir aprašo mokinių pasiekimų lygių požymius;

- **2017–2018 ir 2018–2019 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrasis ugdymo planas (2017)** apibrėžia programos įgyvendinimo nuostatas, kuriomis vadovaudamasi mokykla gali savarankiškai ir tikslingai, atsižvelgdama į mokyklos bendruomenės poreikius, planuoti ir organizuoti ugdymą.

Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše nustatyta, kad pradinio ugdymo programa sudaro sąlygas bręsti mokiniui kaip asmenybei, plėtoti pozityvius santykius su savimi, kitais žmonėmis, socialine, gamtine ir daugiakultūre aplinka, įgyti pažinimo, mokėjimo mokytis, sveikatos ir kitų kompetencijų integralius pradmenis kaip tolesnio sėkmingo ugdymosi prielaidą. Ir kitose Europos šalyse keliami panašūs bendrieji pradinio ugdymo tikslai – padėti mokiniams ugdyti intelektines, emocines, socialines ir fizines galias, dorovines nuostatas. Šalyse, kuriose pradinio ugdymo trukmė panaši kaip Lietuvoje, t. y. 4–5 metai, ir pagal šią programą ugdomi 6–10 (11) metų vaikai (pavyzdžiui, Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Lichtenšteine), nusakant pradinio ugdymo tikslus pabrėžiami šie aspektai:

- kadangi pradinis ugdymas yra tiltas tarp ikimokyklinio ugdymo ir mokymosi pagal aukštesnio lygmens švietimo programą, jis turi sudaryti sąlygas nuosekliai pereiti nuo ugdymo si žaidimų forma ikimokykliniame amžiuje prie sistemingo mokymosi būdų, atitinkančių intelektines, socialines ir emocines vyresnių vaikų galias;

- pradinėje mokykloje visapusiškai ugdoma vaiko asmenybė, ugdomos įvairios kompetencijos, bet ypač svarbus vaidmuo tenka bendrųjų skaitymo, rašymo ir matematinių gebėjimų ugdymui(si). Šie gebėjimai suteikia pamatą ne tik įvairių dalykų mokymuisi pradinėje ir aukštesnėje klasėje, bet ir mokymuisi visą gyvenimą;

- pradiniame ugdyme svarbu atsižvelgti į individualius mokinių ugdymosi poreikius ir galimybes, padėti jiems įveikti sunkumus, su kuriais susiduria mokymąsi;

- pradinis ugdymas, kaip ir visas švietimas, tenkina ir asmens, ir visuomenės poreikius – jis turi padėti mokiniui ugdyti socialines ir pilietines kompetencijas, integruotis visuomenėje, kurioje vaikas auga.

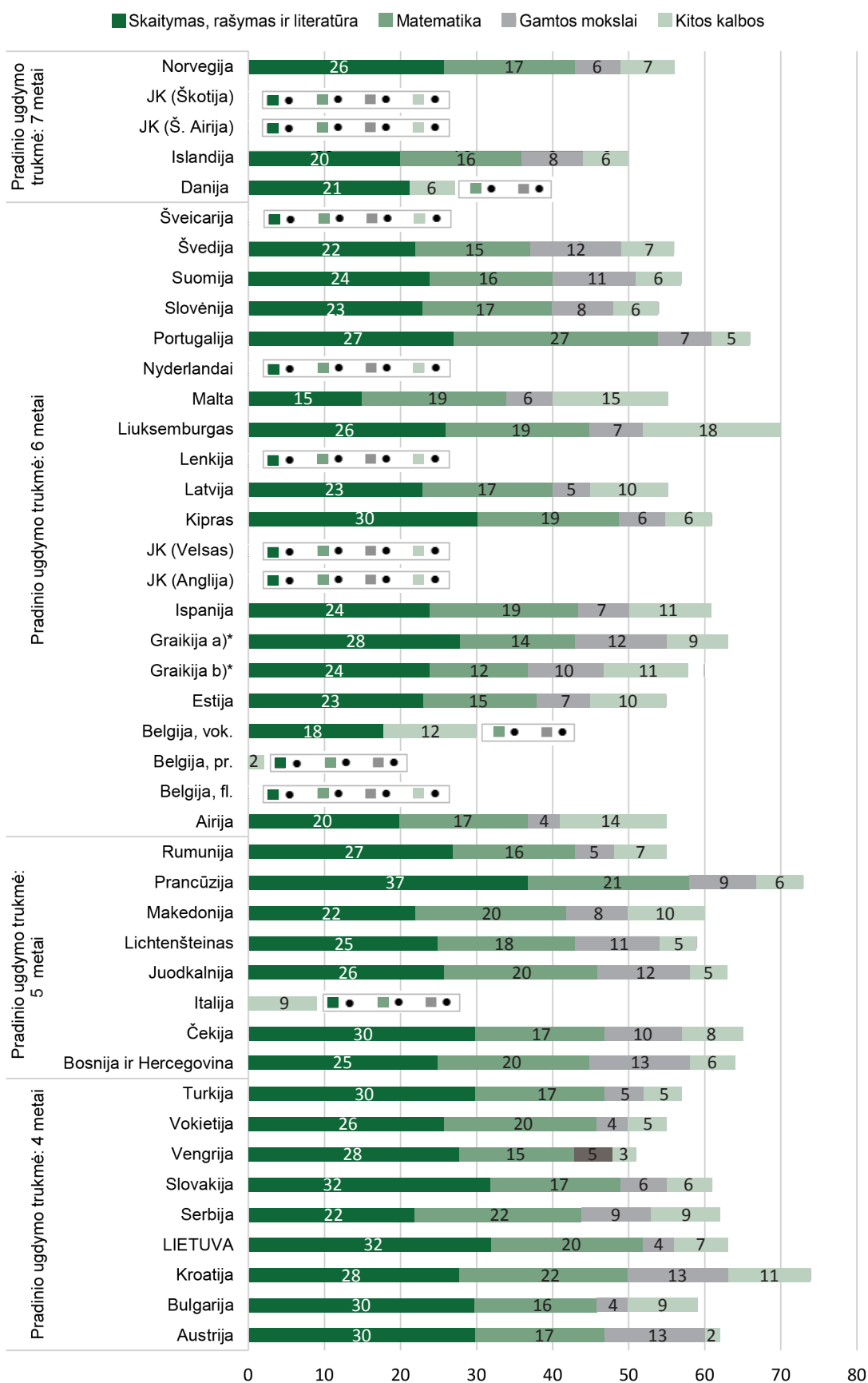
Taigi tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos šalyse pradinio ugdymu siekiama visapusiškai ugdyti vaiko asmenybę tenkinant esminius asmens ir visuomenės poreikius. Globalizacijos (laisvo asmenų judėjimo, intensyvėjančios kultūrų sąveikos ir kt.) teikiamos galimybės ir išbandymai skatina daugiau dėmesio skirti bendrųjų vertybinių nuostatų ugdymui. 2015 m. Europos Sąjungos šalių švietimo ministrai pasirašė deklaraciją dėl pilietiškumo, laisvės, tolerancijos ir nediskriminavimo vertybinių nuostatų ugdymo stiprinimo. Šios vertybinės nuostatos ugdytinos nuo vaikystės. Kita vertus, pastebimas ir priešingas globalizacijos poveikis ugdymo turiniui: jis siaurėja daugiau dėmesio skiriant praktiniams įgūdžiams ir lengviau pamatuojamoms kompetencijoms ugdyti. Atkreipiamas dėmesys į susirūpinimą keliančią tendenciją, kad dėl tarptautinių lyginamųjų mokinių pasiekimų tyrimų koncentruojantis į aukštus su gamyba susijusių disciplinų pasiekimus ugdymo turinyje mažiau dėmesio tenka etinėms, moralinėms ar socialinėms kompetencijoms (Vaitekaitis J., 2016).

Ko mokosi pradinių klasių mokiniai ir kiek laiko tam skiriama?

Bendrųjų pradinio ugdymo tikslų ir konkrečių ugdymo(si) rezultatų siekiama mokantis tam tikrų dalykų, organizuojant neformaliojo švietimo veiklas, kuriant palankią mokymosi aplinką ir mokyklos kultūrą. 1 pav. pateikta informacija apie tai, kiek nacionaliniu lygmeniu nustatyto minimalaus mokymosi

laiko tenka šioms ugdymo sritims: skaitymui, rašymui ir literatūrai (mokomąja kalba), matematikai, gamtos mokslams ir kitoms kalboms. Pateikiama informacija ne apie dalykus, o apie ugdymo sritis, nes dalykai, kurių mokomasi įvairiose šalyse, skiriasi. Atkreiptinas dėmesys, kad aptariamasis *minimalus* nacionaliniu lygmeniu rekomenduojamo laiko paskirstymas, todėl realiai šioms sritims tenkančio laiko dalis gali būti šiek tiek kitokia.

1 pav. Minimalaus rekomenduojamo mokymosi laiko paskirstymas (proc.) ugdymo sritims pradinio ugdymo lygmenyje Europos šalyse 2015–2016 m. m.

* Graikijoje a ir b – skirtingų tipų mokyklos. • Lankstus laiko paskirstymas. Laiko proporcijos apskaičiuotos visam programos laikotarpiui.

Šaltinis: Recommended Annual Instruction Time in Full-time Compulsory Education in Europe 2015/16. Eurydice

Iš 1 pav. matyti, kad gimtosios ir kitų kalbų, matematikos ir gamtos mokslų mokymuisi tenka daugiau nei pusė mokymosi laiko. Didžiausia jo dalis yra Kroatijoje, Prancūzijoje ir Liuksemburge (70 proc. ir daugiau), mažiausia – Islandijoje ir Vengrijoje (apie 50 proc.), Lietuvoje – 63 proc. Lyginant atskiroms ugdymo sritims numatytą laiką matyti, kad daugiausia jo (nuo 15 proc. iki 37 proc.) skiriama skaitymo, rašymo ir literatūros mokymuisi. Lietuvoje šiai ugdymo sričiai tenka 32 proc. laiko, beveik daugiausiai Europoje (daugiau tik Prancūzijoje). Matematikos mokymuisi skiriama nuo 12 proc. iki 27 proc. (Lietuvoje – 20 proc.), gamtos mokslų – nuo 4 proc. iki 13 proc. (Lietuvoje – 4 proc.), kitų kalbų – nuo 2 proc. iki 18 proc. (Lietuvoje – 7 proc.) laiko.

Pradinio ugdymo pakopoje atskiroms ugdymo sritims tenkančio laiko dalis susijusi su pradinio ugdymo trukme, ypač skaitymo, rašymo ir literatūros srityje. Beveik visose šalyse, ku-

riose pradinis ugdymas trunka 4 ar 5 metus, skaitymo, rašymo ir literatūros mokymuisi skiriama ne mažiau kaip ketvirtadalis mokymosi laiko (mažiau tik Serbijoje ir Makedonijoje). O šalyse, kuriose pradinio ugdymo trukmė – 6 ar 7 metai, tiek (ne mažiau kaip ketvirtadalis) mokymosi laiko šiai ugdymo sričiai skiriama gerokai rečiau (tik 5 iš 18 šalių, kuriose nustatytas minimalus skaitymo, rašymo ir literatūros mokymuisi skiriamas laikas).

1 lentelėje pateikiama pavyzdžių, rodančių pradinio ugdymo dalykų įvairovę. Matyti, kad pradinių klasių mokiniai įvairiose šalyse mokosi panašių dalykų, bet yra ir skirtumų. Pavyzdžiui, gamtos ir socialinių mokslų gali būti mokomasi atskirai arba jie sujungiami į vieną dalyką. Integruotai ar atskirai gali būti mokomasi vizualiųjų menų ir rankdarbių, technologijų. Šios analizės skyrelyje apie skaitmeninio raštingumo ugdymą pateikiama pavyzdžių, kuriose šalyse kaip atskiro dalyko mokomasi IKT.

1 lentelė. Dalykų, kurių mokosi pradinių klasių mokiniai, pavyzdžiai

Lietuva	Austrija	Latvija	Estija
Dalykai, kurių mokomasi 1–4 klasėse: dorinis ugdymas (tikyba arba etika) lietuvių kalba (gimtoji) gimtoji kalba (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių)* lietuvių kalba (valstybinė)* užsienio kalba matematika pasaulio pažinimas dailė ir technologijos muzika kūno kultūra	Dalykai, kurių mokomasi 1–4 klasėse: tikyba vietovės istorija, geografija ir biologija vokiečių kalba (skaitymas, rašymas) matematika muzika menai techniniai / tekstilės darbai (angl. <i>crafts</i>) fizinė veikla, sportas užsienio kalba* saugumas kelyje**	Dalykai, kurių mokomasi 1–3 klasėse: latvių kalba užsienio kalba matematika gamtos mokslai socialiniai mokslai etika / krikščionybės įvadas darbai (angl. <i>crafts</i>) sportas muzika vizualieji menai	Dalykai, kurių mokomasi 1–3 klasėse: estų ar kita mokomoji kalba estų kaip antroji kalba* užsienio kalba matematika gamtos mokslai asmenybės, socialinis ir sveikatos ugdymas muzika menas fizinis ugdymas rankdarbiai ir namų ekonomika, technologijos tikyba**
* Mokyklose, kuriose mokoma tautinės mažumos kalba	* 1–2 klasėse integruojama į kitus dalykus ** 10 val. per metus		* Mokyklose, kuriose mokoma ne estų kalba ** Pasirenkamasis dalykas

Šaltiniai: 2015–2016 ir 2016–2017 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrasis ugdymo planas; Eurydice

Eurydice pateikiama informacija apie Europos šalyse pastaruju metu vykdomas reformas atskleidžia, kad dalykų mokymo srityje vyksta tokie pokyčiai: ankstinamas ar kitaip stiprinamas užsienio kalbų mokymas, daugiau mokymosi laiko skiriama gimtosios kalbos, matematikos mokymui ir kt.:

- **Danijoje** vykdomas bendrojo ugdymo mokyklų, vykdančių pradinį ir pagrindinį ugdymą, reformą, padidintas *danų kalbos* ir *matematikos* pamokų skaičius, sustiprintas *užsienio kalbos* mokymas – jos pradėta mokyti nuo 2 klasės (anksčiau mokyta nuo 4 klasės). Danijoje labai pailgėjo ir rekomenduojamas minimalus metinis mokymosi laikas, t. y. bendras visų dalykų mokymuisi skirtas laikas.

- **Latvijoje** taip pat paankstinta *užsienio kalbos* mokymo pradžia (nuo 2014 m. jos mokomasi jau pirmoje klasėje), stiprinamas *skaitmeninio raštingumo* ugdymas (išsamiau apie tai rašoma analizės skyrelyje apie skaitmeninio raštingumo ugdymą).

- *Užsienio kalbos* mokymas stiprinamas ir Portugalijoje bei Nyderlanduose. **Portugalijoje** privaloma mokyti anglų kalbos, privalomas jos mokymasis paankstintas. Nuo 2015–2016 m. m. anglų kalbos mokomasi nuo 3 kl. Anksčiau visose mokyklose jos buvo privaloma mokyti nuo 5 kl., tačiau mokyklos, turinčios kvalifikuotų pedagogų, galėjo į savo ugdymo turinį įtraukti ankstyvesnę anglų kalbos mokymą (tokiu atveju

mokiniais šis dalykas tapdavo privalomas). **Nyderlanduose** užsienio kalbos mokymas stiprinamas ne skiriant daugiau dėmesio užsienio kalbos dalykui, bet suteikiant galimybę pradinėms mokykloms užsienio kalbą (anglų, vokiečių ar prancūzų) padaryti mokomąja kalba. Nuo 2015 m. 15 proc. mokymosi laiko gali būti skiriama įvairių dalykų (pavyzdžiui, istorijos, kūno kultūros) mokymui užsienio kalba. Šis sprendimas priimtas atsižvelgiant į tėvų ir mokyklų pageidavimą vaikų ugdymui suteikti daugiau tarptautiškumo, įvairovės, sumažinti jo reglamentavimą. Be to, šis sprendimas pagrįstas pozityvia pradinio mokyklų, atlikusių užsienio kalbos kaip mokomosios kalbos eksperimentą, patirtimi.

- **Švedijoje** palaipsniui didinamas *matematikos* mokymuisi skiriamų valandų skaičius.

- **Slovakijoje** palaipsniui atnaujinant 1–5 klasių mokinių ugdymo programas stiprinamas *gamtos mokslų* mokymas (skiriama daugiau mokymosi laiko) ir *technologinis* mokinių ugdymas. Kalbų mokymosi srityje pabrėžiamas *gimtosios arba mokomosios kalbos* gebėjimų stiprinimas (gimtosios arba mokomosios kalbos dalykui skiriama daugiau mokymosi laiko), o siekiant užtikrinti optimalų funkcinį pradinio klasių mokinių raštingumą, stiprinamas ne tik slovakų kalbos, bet ir *matematikos* mokymas.

- **Suomijoje** atnaujintas ugdymo turinys remiasi samprata, kad ugdymo procese labai svarbu teigiamos emocijos, mokinių ir mokytojų, mokinių tarpusavio bendravimas ir bendradarbiavimas, kūrybingumas. Atnaujintame ugdymo turinyje daugiau laiko skirta *menų, darbų, istorijos ir pilietiniam* ugdymui.

Šiuose pokyčiuose galima išvelgti bendrą kryptį, kurią lemia Europos Sąjungos lygmeniu pabrėžiama bendrųjų kompe-

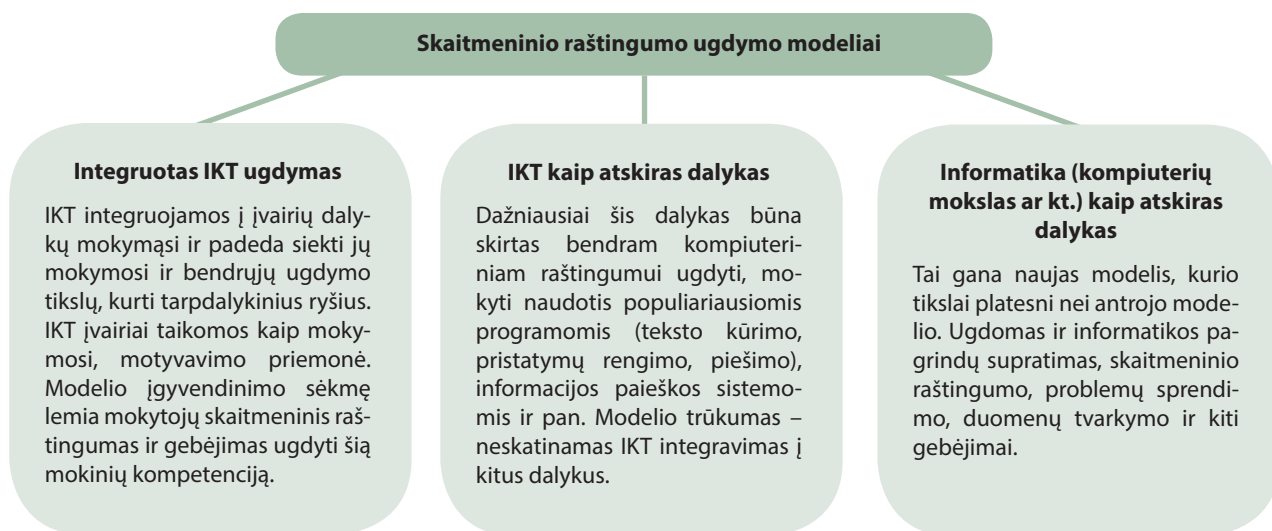
tencijų ugdymo svarba. Bendrosios kompetencijos – tai nuostatos, supratimas ir gebėjimai, būtini asmenybės saviraiškai, būsimai profesinei karjerai ir aktyviam dalyvavimui visuomenės gyvenime. Vienos kompetencijos (pavyzdžiui, komunikavimas gimtąja ir užsienio kalba, matematinis raštingumas ir kt.) siejamos su „tradiciniais“ dalykais, o kitos (pavyzdžiui, mokėjimas mokytis, iniciatyvumas, kūrybingumas ir kt.) yra svarbios įvairioms mokymosi ir gyvenimo sritims.

Kaip pradinėse klasėse ugdomas skaitmeninis raštingumas?

Atnaujinant ugdymo turinį svarbu atsižvelgti į itin sparčiai kintantį skaitmeninių technologijų pasaulį, besiplečiančias galimybes panaudoti jas kasdienėje veikloje ir ugdymo procese. Mokyklai kyla uždavinys veiksmingai padėti mokiniams įsilieti į žinių visuomenę, skaitmeninių technologijų pasaulį, ateityje tapti ne tik jų naudotojais, bet ir kūrėjais. Kaip šių tikslų siekiama pradinėse klasėse?

Apibendrinus įvairiose šalyse taikomus skaitmeninio raštingumo ugdymo būdus, galima išskirti tris pagrindinius modelius: IKT integruojamos į kitų dalykų ugdymo turinį; IKT kaip atskiras dalykas; informatika (kompiuterių mokslas) kaip atskiras dalykas (2 pav.). Visi šie modeliai yra taikomi ne tik aukštesnėse bendrojo ugdymo pakopose, bet ir pradiniam ugdyme. Trečiasis – informatikos kaip atskiro dalyko – modelis pradiniam ugdyme nedažnas, bet yra šalių, kuriose svarstomos šio modelio taikymo galimybės. Atkreipiamas dėmesys, kad orientuojantis tik į naudojimąsi IKT mokiniai negauna paskatų domėtis programavimu ir modeliavimu. O būtent šie gebėjimai XXI amžiuje darosi vis aktualesni.

2 pav. Pagrindiniai skaitmeninio raštingumo ugdymo modeliai pradiniam ugdyme

Šaltinis: *ICT in Primary Education. UNESCO, 2012*

Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje (Anglijoje) nacionaliniame pradinio ugdymo turinyje nuo 2014 m. vietoje informacinių ir komunikacinių technologijų dalyko atsirado kompiuterijos dalykas (angl. *Computing*). Šio pokyčio esmė – ne dalyko pavadinimo, o jo turinio pasikeitimas. Prieš reformą atlikus IKT ugdymo mokyklose vertinimą, padaryta išvada, kad nors informacinių ir komunikacinių technologijų dalyko turinys galėjo būti interpretuojamas plačiai, teikė galimybių sudominti mokinius kompiuterija, tačiau daugeliui mokinių jis buvo nuobodus, dažniausiai mokiniai įgydavo tik bendrusius gebėjimus naudotis kompiuteriu. Naujojo dalyko (kompiuterijos) programa parengta bendradarbiaujant su šio sektoriaus specialistais, joje pabrėžiamas bendrųjų mąstymo gebėjimų, kūrybingumo ir praktinių programavimo gebėjimų ugdymas.

Panašaus pobūdžio reforma vykdoma ir Latvijoje. Siekiant padėti mokiniams įgyti vis svarbesnius ne tik naudojimosi kompiuteriu įgūdžius, bet ir programavimo pagrindus, kuriama nauja skaitmeninio raštingumo ugdymo programa, skirta

1–9 klasėms. Nuo 2015–2016 m. m. kuriamos ir išbandomos keletas skaitmeninio raštingumo ugdymo programų, skirtų įvairioms klasėms ar jų grupėms. Nuo 2018–2019 m. m. šią naują numatoma įgyvendinti mokyklose. Teigiama, kad ugdant skaitmeninį raštingumą iki šiol buvo orientuojamasi į naudojimąsi IKT, o ateityje daugiau dėmesio numatoma skirti algoritmiam mąstymui, programavimo ir kitiems įgūdžiams ugdyti.

Lietuvoje informacinių technologijų gebėjimų ugdymas integruojamas į kitas ugdymo sritis. Šie gebėjimai gali būti ugdomi per visų dalykų pamokas ir įvairioje veikloje po pamokų. IKT gebėjimai integruotai ugdomi ir Slovėnijoje, Danijoje, Belgijoje. Slovėnijoje IKT gebėjimų ugdymas yra įtrauktas į kelių privalomųjų dalykų turinį. Danijoje informacinės technologijos visose klasėse turi būti integruojamos į visų privalomųjų ir pasirenkamųjų dalykų turinį. Belgijos flamandų bendruomenės pradinio ugdymo sistemoje IKT – viena iš trijų tarpdalykinio ugdymo sričių (kitos sritys – mokymasis mokytis ir socialiniai įgūdžiai). IKT kaip atskiro dalyko nuo 1 klasės mokoma Graikijoje, nuo 3 klasės – Slovakijoje.

Kokių yra galimybių lanksčiai paskirstyti mokymosi laiką ir pasirinkti dalykus?

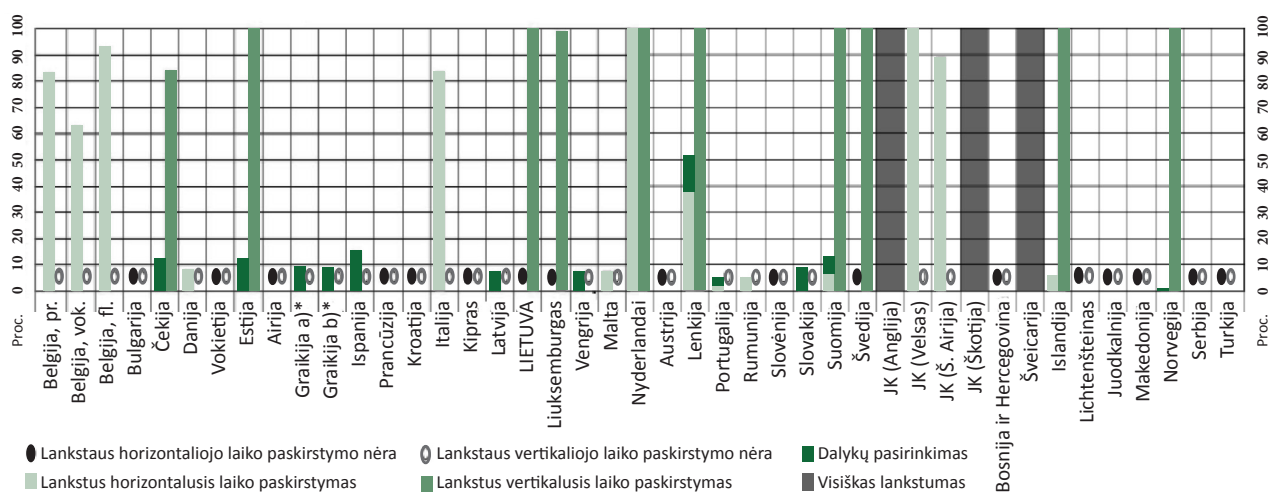
Daugelyje Europos šalių mokymosi laiko paskirstymas dalykams ir klasėms yra gana griežtai reglamentuojamas nacionaliniu lygmeniu. Tačiau kai kuriose šalyse nacionalinio lygmens reglamentavimas yra lankstesnis ir savivaldybės ar mokyklos turi teisę priimti sprendimus dėl mokymosi laiko paskirstymo. Tai teikia galimybę ugdymo procesą geriau pritaikyti mokinių ir jų tėvų, mokyklos ir vietos bendruomenės poreikiams.

Vienais atvejais nacionaliniu lygmeniu dalykui nustatomas kelerių metų laikotarpiai skiriamas laikas, o vietos (savivaldybės) ar mokyklos lygmeniui paliekama teisė jį paskirstyti kiekvieniems mokymosi metams (atskiroms klasėms). Tai vadinama lanksčiu *vertikaliuoju* mokymosi laiko paskirstymu. Kitais atvejais nustatoma, kiek mokymosi laiko tam tikroje klasėje skiriama dalykų grupei, o savivaldybė ar mokykla gali jį paskirs-

tyti konkrečioms dalykams. Tai lankstus *horizontalusis* laiko paskirstymas.

Lietuvoje pradinio ugdymo lygmenyje taikomas lankstus vertikalusis mokymosi laiko paskirstymas. Bendrajame ugdymo plane nurodytas dalykui skiriamų ugdymo valandų skaičius ketveriems metams, o mokykla gali pasirinkti įvairius ugdymo valandų paskirstymo variantus. Iš 3 pav. matyti, kad lankstus vertikalusis laiko paskirstymas taikomas ir gretimose šalyse Estijoje ir Lenkijoje, Šiaurės Europos ir kai kuriose kitose šalyse. Nacionalinio lygmens mokymosi laiko reglamentavimas ir savivaldybei ar mokyklai suteikiamos galimybės jį konkretinti skiriasi. Vienais atvejais, panašiai kaip Lietuvoje, nacionaliniu lygmeniu nustatomas dalykui skirtų valandų skaičius visam pradinio ugdymo laikotarpiui (pavyzdžiui, Nyderlanduose – 6 metams, Norvegijoje kai kuriems dalykams – 7 metams). Kitais atvejais – 2–3 metų laikotarpiams (pavyzdžiui, Estijoje, Lenkijoje). O štai Švedijoje nacionaliniu lygmeniu nustatytas tik visam privalomojo mokymosi laikotarpiui (9 metams) įvairiems dalykams skirtas mokymosi laikas.

3 pav. Lankstus mokymosi laiko paskirstymas ir dalykų pasirinkimas pradiniam ugdyme 2015–2016 m. m. Lanksčiai paskirstomo mokymosi laiko dalis (proc.)

* Graikijoje a ir b – skirtingų tipų mokyklos.

Šaltinis: *Recommended Annual Instruction Time in Full-time Compulsory Education in Europe 2015/16. Eurydice*

Lankstus horizontalusis laiko paskirstymas – kai savivaldybė ar mokykla paskirsto atskiriems dalykams kelių dalykų mokymui vieneriems metams numatytą laiką – taikomas Belgijoje, Italijoje, Nyderlanduose ir kt. Iš 3 pav. matyti, kad kai kuriose šalyse lanksčiai (tiek horizontaliuoju, tiek vertikaliuoju būdu) galima paskirstyti visą mokymosi laiką, kitur – tik jo dalį. Pavyzdžiui, Nyderlanduose nacionaliniu lygmeniu nustatytas tik minimalus visam pradinio ugdymo laikotarpiui visų dalykų mokymuisi skirtas laikas, o mokyklos jį paskirsto klasėms ir dalykams.

Lankstumo principas yra taikomas ne tik laiko paskirstymui, bet ir dalykų pasirinkimui. Kalbama apie atvejus, kai savivaldybė ar mokykla gali pasirinkti, kuriam dalykui skirti na-

cionaliniu lygmeniu numatytą mokymosi laiką (nacionaliniu lygmeniu gali būti nustatytas ir sąrašas dalykų, iš kurių galima rinktis). Taigi savivaldybė ar mokykla pasirenka dalyką (pasirinkti būtina), o mokiniai privalo jo mokytis. Iš 3 pav. matyti, kad rinktis dalyką Europos šalyse galima rečiau nei lanksčiai paskirstyti mokymosi laiką.

Kai kuriose Europos šalyse (Jungtinėje Karalystėje – Anglijoje ir Škotijoje, Šveicarijoje) vietos ar mokyklos lygmeniui suteikiama galimybė itin lanksčiai paskirstyti mokymosi laiką (žr. 3 pav.). Pavyzdžiui, Škotijoje nėra nustatyta, kiek mokymosi laiko reikėtų skirti įvairioms ugdymo turinio sritims, išskyrus tai, kad 2 val. per savaitę turi būti skiriama fiziniams mokymams.

Kaip kuriamas nacionalinis ugdymo turinys?

Įvairių šalių nacionalinio ugdymo turinio sandarą, reglamentuojamus dalykus pirmiausia lemia sprendimas, kiek atsakomybės už ugdymo turinį tenka nacionaliniam lygmeniui,

kiek – vietos, mokyklos lygmenims. *Eurydice* teikiamos informacijos apie Europos šalių ugdymo turinį analizė atskleidė nacionalinio ugdymo turinio konstravimo panašumų ir skirtumų. Bendra tai, kad *nacionaliniu lygmeniu* nustatomi bendrieji ugdymo tikslai, t. y. ugdytinios mokinių kompetencijos. Taip pat paaiškėjo, kad nacionalinio lygmens ugdymo turinio dokumentuose vis daugiau dėmesio skiriama numatomiems ugdy-

mosi rezultatams (mokinių pasiekimams) aprašyti. Ši tendencija būdinga ir Europos Sąjungos lygmeniu: Europos Sąjungos švietimo dokumentus analizavę mokslininkai teigia, kad juose vis mažiau pabrėžiama indėlio (t. y. programų turinio, metodų, priemonių) svarba ir vis labiau – ugdymo(si) rezultatų svarba (*Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo turinio programų dermės tyrimas*, 2012).

Kiti ugdymo turinio elementai nacionaliniu lygmeniu reglamentuojami įvairiai. Vienose šalyse nustatomi mokymo

dalykai, išsamiai apibūdinama jų paskirtis ir turinys, kitose nustatomos tik ugdymo sritys, o ugdymo turinio konkretinimas orientuojantis į laukiamus rezultatus patikėtas vietos ir mokyklos lygmeniu. Daugiausia laisvės mokyklai ir mokytojui paliekama renkantis ugdymo metodus ir priemones, tačiau pateikiama šios srities rekomendacijų. 2 lentelėje pateikta nacionaliniu lygmeniu reglamentuojamo ugdymo turinio pavyzdžių, kuriuose atsiskleidžia orientavimasis į ugdymo(si) rezultata.

2 lentelė. Ugdymo turinio reglamentavimo nacionaliniu lygmeniu pavyzdžiai

Estija	<p>Nacionaliniu lygmeniu nustatant pagrindinio ugdymo (1–9 klasės) turinį, aprašytos ugdymą grindžiančios vertybės, mokyklos tikslai, ugdytinų mokinių kompetencijos (bendrosios ir dalykų sričių), apibūdinta, koks turėtų būti ugdymo(si) procesas, kokia psichologinė, socialinė ir fizinė aplinka. Pabrėžiama bendrųjų kompetencijų ugdymo svarba. Jų ugdymas aptariamas ir bendrojoje nacionalinį ugdymo turinį nustatančio dokumento dalyje, ir kiekvienos ugdymo srities (kalbos ir literatūros, užsienio kalbų, matematikos, gamtos mokslų ir kt.) programose. Ugdymo sričių programose pirmiausia apibūdinami bendrieji ugdymo srities tikslai, siekiamas rezultatas baigus pagrindinį ugdymą, integraciniai ryšiai su kitomis ugdymo sritimis, tarpdalykinių temų (mokymasis visą gyvenimą ir karjeros planavimas, aplinka ir darnus vystymasis ir kt.) mokymasis, ugdymo planavimo ir organizavimo, vertinimo principai, ugdymo aplinka. Paskui pateikiamos dalykų programos, kuriose nustatyti tikslai, aprašyti mokymosi rezultatai baigus kiekvieną pakopą (1–3, 4–6 ir 7–9 klases) ir kaip (kokia turinio apimtimi, kokiomis veiklomis) juos pasiekti.</p> <p>Šaltiniai: <i>National curricula for basic schools 2014; Eurydice</i></p>
Švedija	<p>Nacionaliniu lygmeniu nustatomos mokyklos vertybės, tikslai ir ugdymo gairės (mokinių atsakomybė, mokyklos bendradarbiavimas su šeima, mokinių vertinimas, mokyklos vadovo atsakomybė ir kt.). Tikslai yra dvejojai: siektini ir būtini pasiekti. Pirmieji nusako mokyklos veiklos ir ugdymo kokybės tobulinimo kryptį, o antrieji nustato minimalius reikalavimus mokinių pasiekimams baigiant mokyklą.</p> <p>Nacionaliniu lygmeniu parengtose dalykų programose apibūdinamas bendrasis kiekvieno dalyko turinys (paprastai 1–3, 4–6 ir 7–9 metams) ir nustatomi siektini tikslai bei reikalavimai mokinių pasiekimams baigiant 3 (priimtinas pasiekimų lygis), 6 ir 9 (pasiekimai pagal lygius) mokymosi metus. Nurodomi penki pasiekimų lygiai; trims iš jų pasiekimai aprašyti išsamiai, o dėl dviejų tarpinių pažymėta, kad jie būna pasiekti tada, kai pasiekti visi žemesnio lygio reikalavimai ir iš dalies – aukštesnio. Ugdymo metodų ir priemonių taikymas ugdymo procese nacionaliniu lygmeniu nereglamentuojami.</p> <p>Šaltiniai: <i>Curriculum for the compulsory school, preschool class and the leisure-time centre 2011; Eurydice</i></p>
Jungtinė Karalystė (Škotija)	<p>Nacionaliniu ugdymo turiniu, skirtu meistriškumui ugdyti (angl. <i>Curriculum for Excellence, CfE</i>), nusakoma nuosekli 3–18 metų vaikų ir jaunuolių ugdymo sistema. Nurodomos penkios ugdymo pakopos, tik apytiksliai siejamos su mokinių amžiumi, t. y. tam tikrą pakopą gali pasiekti įvairaus amžiaus mokiniai.</p> <p>CfE apibūdinami pagrindiniai ugdymo tikslai (ugdytinų kompetencijos), mokymosi patirtys ir siektini rezultatai. Ugdymo turinys suskirstytas į aštuonias sritis, be to, išskirtos trys horizontaliosios ugdymo sritys, už kurias atsakingi visi pedagogai. CfE apibrėžiama kiekvienos ugdymo srities paskirtis, veiksmingo mokymo ir mokymosi, vertinimo bruožai, ryšiai su kitomis sritimis ir kt. Kiekvienoje srityje taip pat aprašytos mokymosi patirtys ir rezultatai, atskleidžiantys pažangą pereinant iš vienos ugdymo pakopos į kitą.</p> <p>Nacionaliniu lygmeniu nustatyto ugdymo turinio paskirtis – pateikti ne centralizuotą modelį, kuris būtų taikomas visoje šalyje, o ugdymo turinio planavimo vietas, mokyklos ir klasės lygmeniu gaires.</p> <p>Šaltiniai: <i>Curriculum for Excellence. Experiences and outcomes for all curriculum areas; Eurydice</i></p>

Eurydice informacija atskleidžia, kad pastaruoju metu Europos šalyse (pavyzdžiui, Čekijoje, Lenkijoje, Maltoje) vykdomos reformos suteikia daugiau laisvės ir atsakomybės vietos ir mokyklos lygmeniu kuriant ugdymo turinį. Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA 2015 m. duomenimis, tose šalyse, kur mokykloms (direktoriams, mokytojams) suteikta daugiau atsakomybės už ugdymo turinį, mokiniai pasiekia aukštesnius rezultatus.

Siekiant skatinti konkretinti ugdymo turinį vietos ir (ar) mokyklos lygmeniu ir užtikrinti jo kokybę svarbi nacionalinio lygmens pagalba ir optimalus ugdymo programų kūrimo planas (terminų numatymas). Pavyzdžiui, Suomijoje pastarąjį kartą atnaujinto nacionalinio ugdymo turinio konkretinimui švietimo teikėjo (paprastai – savivaldybės) ir (ar) mokyklos lygmeniu skirti dveji metai – 2014 m. atnaujintas nacionalinis ugdymo turinys mokyklose pradėtas įgyvendinti 2016 m. Per tuos dvejus metus švietimo teikėjai ir mokyklos analizavo na-

cionalinį ugdymo turinį, svarstė, kaip jį įgyvendins. Škotijoje kaip pagalba vietos ir mokyklos lygmens ugdymo turinio kūrimams pateikiama daug įvairios rekomendacinės medžiagos, ugdymo turinį kurti padeda diskusijos ir dalijimasis patirtimi profesiniuose tinkluose, darbo grupėse ir konferencijose.

Kuriant nacionalinį ugdymo turinį stengiamasi, kad pradinis ugdymas derėtų su ikimokykliniu ugdymu ir su aukštesnėmis ugdymo pakopomis. To siekiama nuosekliai aprašant mokinių pasiekimų raidą nuo ikimokyklinio amžiaus iki paauglystės (kaip Škotijos pavyzdyje) ar įvairiose ugdymo pakopose nustatant tas pačias ugdymo turinio sritis. Pastarasis principas taikomas Belgijoje (flamandų bendruomenėje), kur ikimokyklinio ir pradinio ugdymo turinys suskirstytas į tas pačias sritis, išskyrus prancūzų kalbą, nes jos ikimokykliniais metais nesimokoma. Mokslininkai pabrėžia, kad visų ugdymo pakopų dermės bus užtikrinta, jei jų dėmesio centre bus vaikas, jo gerovė ir asmenybės raida. Kalbant apie ikimokyklinio ir pradinio ug-

dymo dermę, pabrėžiamas visuminis požiūris į vaiko socialinę, pažintinę ir emocinę raidą, ugdymo sritys išskiriamos tik sąlygiškai (*Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo turinio programų dermės tyrimas*, 2012). Taigi pradinio ugdymo ir kitų

ugdymo pakopų dermę užtikrina sistemingas, visas ugdymo pakopas apimantis ugdymo turinys, kurio dėmesio centre – vaiko asmenybės raida.

Šaltiniai

1. 2015–2016 ir 2016–2017 mokslo metų pradinio ugdymo programos bendrasis ugdymo planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gegužės 6 d. įsakymu Nr. V-459.
2. Curriculum for Excellence. Experiences and outcomes for all curriculum areas. http://www.educationscotland.gov.uk/Images/all_experiences_outcomes_tcm4-539562.pdf.
3. Curriculum for the compulsory school, preschool class and the leisure-time centre 2011. Stockholm 2011. <https://malmo.se/download/18.29c3b78a132728e52800034181/1383645293487/pdf2687.pdf>.
4. Eurydice. Europos švietimo informacijos tinklo interneto svetainė. https://webgate.ec.europa.eu/fpfs/mwikis/eurydice/index.php/Main_Page.
5. ICT in Primary Education. Analytical survey. Vol. 1. Exploring the origins, settings and initiatives. UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2012.
6. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo turinio programų dermės tyrimo ataskaita. Lietuvos edukologijos universitetas, 2012.
7. Improving Schools in Scotland: An OECD Perspective. OECD, 2015.
8. National curricula 2014. Estonian Ministry of Education and Research. <https://www.hm.ee/en/national-curricula-2014>.
9. New national core curriculum for basic education: focus on school culture and integrative approach. Finnish National Board of Education, 2016. http://www.oph.fi/download/174369_new_national_core_curriculum_for_basic_education_focus_on_school_culture_and.pdf.
10. PISA 2015 Results. Policies and Practices for Successful Schools. Volume II. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/pisa-2015-results-volume-ii_9789264267510-en#page1.
11. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-2433.
12. Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-13.
13. Recommended Annual Instruction Time in Full-time Compulsory Education in Europe 2013/14. Eurydice.
14. Recommended Annual Instruction Time in Full-time Compulsory Education in Europe 2015/16. Eurydice.
15. Shut down or restart? The way forward for computing in UK schools. Executive summary. January 2012.
16. The national curriculum in England. Key stages 1 and 2 framework document. Department for Education. September 2013.
17. Vaitekaitis J. Ugdymo turinio kaita Lietuvoje: globalizacijos padariniai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2016, 37, p. 18–34.

ŠVIETIMO PROBLEMAS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemas-analizes/2012-metu>; <http://www.sac.smm.lt/index.php?id=36>.

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyriausiąją specialistę Jūratę Vosylytę-Abromaitienę (jurate.vosylyte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Švietimo politikos analizės skyriaus metodininkė Jolanta Jevsejevienė.

Konsultavo Švietimo ir mokslo ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vedėja Laimutė Jankauskienė ir Pedagogų veiklos skyriaus vyriausioji specialistė Egidija Nausėdienė.

Pradinio ugdymo programų sandara: ko Europoje mokosi pradinė klasių mokiniai?

Redaktorė *Mimoza Kligienė*

Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2017-07-10. Tir. 1 400 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Indigo Print“, Piliakalnio g. 1, 46223 Kaunas